

ԳՈՀԱՐ ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ

*ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիա,
Գիտակրթական միջազգային կենտրոն, քաղաքագիտության բաժին
քաղաքագիտության մագիստրոսի որակավորում*

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1997-2014 Թ.Թ. ՄԱԶՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակագրական առումով, երբ էլ փորձենք ուսումնասիրել հայ-ռուսական հարաբերությունները, ուղղակիորեն այն պետք է դիտարկենք Հարավային Կովկասում ՌԴ-ի վարած քաղաքականության ու տարածաշրջանում վերջինիս ունեցած ընդհանրական շահերի համատեքստում: ՌԴ-ի հարավկովկասյան նպատակը տարածաշրջանում եղել և մնում է մեկը՝ պահպանել և ուժեղացնել տարածաշրջանային երկրների Ռուսաստանից կախվածությունը և կառուցվածքային փոխկապվածությունը, ինչը իր փաստական դրսևորումն ու արտահայտությունն է գտնում հենց հայ-ռուսական հարաբերություններում:

Անհերքելի փաստ է, որ Հայաստանն այսօր մեծապես կախված է Ռուսաստանից, այն պարզ պատճառով, որ առանցքային ենթակառուցվածքային համակարգերի մի զգալի մասը, հատկապես՝ էներգետիկ հատվածը, պատկանում է ռուսաստանյան ընկերություններին:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ՝ հայ-ռուսական հարաբերություններ, մաքսային միություն, ռազմավարական համագործակցություն:

Հայաստանի Հանրապետությունը անկախություն ձեռք բերելուց հետո հայտնվեց բարդ իրավիճակում՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ երկիրը փաստացի մասնակցում էր Լեռնային Ղարաբաղի հետ կապված հակամարտությանը, որով պայմանավորված ենթարկվեց տրանսպորտային ու տնտեսական շրջափակման Ադրբեյջանի

կողմից, իսկ ինչպես հայտնի է պատմությունից, ցանկացած պետության թուլությունը որոշ հարևանների մոտ ցանկություն է առաջացնում օգտվելու դրանից: Այդ իրավիճակում անկախ Հայաստանի ղեկավարությունը, ուղեգիծ ընդունելով ազգային զինված ուժեր ստեղծելու և ինքնիշխանության երաշխիքի ապահովման գործընթացը, հետևողականորեն զարգացրեց և ներկայումս լայն թափով իրականացնում է Ռուսաստանի հետ ռազմական համագործակցություն ինչպես բազմակողմ (օրինակ՝ ՀԱՊԿ-ի շրջանակներում), այնպես երկկողմ ձևաչափերով:

Չի կարելի թերագնահատել նաև Ռուսաստանի համար կայուն և բարեկամական տրամադրվածությամբ Հայաստանի դաշնակցային նշանակությունը, քանի որ վերջինս իր աշխարհագրական դիրքով գտնվում է Եվրոպայի և Ասիայի սահմանագծի վրա, Հյուսիս-Հարավ և Արևելք-Արևմուտք երթուղիների՝ պատմականորեն ձևավորված խաչուղիներում: Ռուսաստանի Դաշնության հետ ՀՀ հարաբերությունները կրում են ռազմավարական բնույթ և կարևորվում են Հայաստանի անվտանգության համար ունեցած իրենց անկյունաքարային դերով և նշանակությամբ: Հայ-ռուսական հարաբերությունները բազմաառար են [1]:

Դրանք ընդգրկում են երկու պետությունների և երկու ժողովուրդների միջև համագործակցության բոլոր հնարավոր ոլորտները և համակարգվում են շուրջ 160 երկկողմ միջազգային պայ-

մանագրերով: Նշանակալի է, որ համագործակցության այդ լայն շրջանակում բոլոր բաղկացուցիչները բարձր մակարդակի վրա են, որոնք առանցքային դեր են կատարում պետության անվտանգության ապահովման համար: Բավական է նշել ռազմական, առևտրատնտեսական, էներգետիկ, գիտական և այլ ոլորտները, հատկապես՝ վերջին շրջանում ռուսական կապիտալի ներհոսքը Հայաստան:

Համագործակցության անդամ-պետությունները, որոնց թվում Ռուսաստանն ու Հայաստանը, ռազմական ոլորտում դժվարին ճանապարհ անցան միացյալ պաշտպանական տարածքի և միացյալ զինված ուժերի ստեղծման հրապուրիչ գաղափարներից մինչև ազգային բանակների ստեղծումն ու կազմավորումը, տարբեր ձևաչափերով փոխշահավետ ռազմական համագործակցությունը, որում առանձնահատուկ նշանակություն ունի Հավաքական անվտանգության մասին պայմանագրի կազմակերպությունը (ՀԱՊԿ): Ներկայումս կարելի է համոզված ասել, որ ՀԱՊԿ-ն ընդհանուր առմամբ ոչ միայն հաջողությամբ լուծեց իր առջև դրված խնդիրը, այլև կուտակեց այն ռազմավարական կարողությունը, որն ինքնին անհրաժեշտ է՝ ներքին և արտաքին անվտանգության միջավայրերում տեղի ունեցող փոփոխություններին համապատասխան հայ-ռուսական ռազմավարական փոխհարաբերությունների զարգացման համար:

Այսօր Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև ռազմավարական համագործակցության առաջնային բաղկացուցիչ մասն է կազմում ռազմական և ազգային և ազգային անվտանգության ապահովման, սպառնալիքների չեզոքացման, ռազմական օգնության ցուցաբերման և համատեղ ինքնապաշտպանական իրավունքի իրացման մեխանիզմները՝ սահմանված Ռուսաստանի Դաշնության և Հայաստանի և Հայաստանի Հանրապետության միջև բարեկամության,

համագործակցության և փոխադարձ օգնության՝ համաձայն 1997 թվականի օգոստոսի 29-ին կնքված պայմանագրի դրույթներով: Փաստորեն՝ հայ-ռուսական ռազմավարական գործակցությունը Հայաստանի Հանրապետության ազգային, և առաջին հերթին ռազմական անվտանգության ապահովման համակարգի բաղկացուցիչ մասն է [2]:

1997-2013 թվականներին ՀՀ-ի և ՌԴ-ի միջև կնքվել են քաղաքական, ռազմաքաղաքական, տնտեսական և հումանիտար ոլորտների հարաբերությունները կարգավորող ավելի քան 200 միջպետական, միջկառավարական և միջգերատեսչական պայմանագրեր ու համաձայնագրեր:

1997 թվականը նշանավորվում է նրանով, որ Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև երկկողմ հարաբերությունները թևակոխեցին բարձր մակարդակի անցման փուլ, որն ամրապնդվեց 1997թ. օգոստոսի 29-ին կնքված Բարեկամության, համագործակցության և փոխադարձ օգնության մասին պայմանագրով, որը ուժի մեջ է մտել 1998թ. նոյեմբերին: Հայ-Ռուսական հարաբերությունների մասին մինչև այսօր խոսելիս հիմնականում հղում է արվում 1997 թվականի վերոնշյալ պայմանագրին և, իհարկե, «2000 թվականի սեպտեմբերի 26-ին Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև 21 դար ուղղված դաշնակցային համագործակցության» մասին հռչակագիր ընդունվեց:

Հայաստանում հաջողությամբ իրագործվում են խոշոր ներդրումային նախագծեր՝ ռուսական կապիտալի մասնակցությամբ, այդ թվում՝ վառելիքաէներգետիկ, տրանսպորտային, բանկային, հեռահաղորդակցության և այլ ոլորտներում: Այս ուղղությամբ ձեռք բերվող պայմանավորվածությունների իրագործմանն աջակցելու արդյունավետ մեխանիզմ է Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև

տնտեսական համագործակցության միջ-կառավարական հանձնաժողովը: ՀՀ և ՌԴ տնտեսական համագործակցության իրավապայմանագրային բազայի կար-ևորագույն հիմքերն են հանդիսացել 2001թ. սեպտեմբերի 15-ի «Մինչև 2010թ. ժամանակահատվածի համար ՀՀ և ՌԴ միջև երկարատև տնտեսական համա-գործակցության մասին» պայմանագիրը: 2011թ. հոկտեմբերին ստորագրվել է ԱՊՀ մասնակից պետությունների միջև ազատ առևտրի գոտու ստեղծման համաձայ-նագիրը: Ռուս-հայկական հաբերու-թյունները նշանավորվեցին հենց 2000 թվականին՝ որպես նոր հազարամյակի թևակոխման փուլ: Հաշվի առնելով, որ միջպետական ինտերգրումը հանդիս-նում է տնտեսական զարգացման կար-ևորագույն տարրերից մեկը, ինչը բա-ռացի նշված է նաև պայմանագրում, կողմերը իրագործում են «Հայաստա-նի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև մինչև 2010 թվականի երկարաժամկետ տնտեսական համա-գործակցության» ծրագիրը:

2010թ. օգոստոսի 20-ին Հայաստա-նի Հանրապետության և Ռուսաստա-նի Դաշնության միջև ստորագրված պայմանագրի գործողության ժամկե-տը 102-րդ ՌԴԿ գործառնության մասին երկարաձգվել է մինչև 2044թ.: Բացի այդ, պայմանագրի լրացուցիչ արձա-նագրությամբ նախատեսվում է ընդլայ-նել կայանի աշխարհագրական և ռազ-մավարական պատասխանատվության ոլորտը: Արձանագրության դրույթների համաձայն՝ ՌԴԿ-ի վրա, բացի Ռու-սաստանի Դաշնության շահերի պաշտ-պանությունից, դրվում են Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության ապահովման խնդիրները՝ Հայաստանի Հանրապետության Զինված ուժերի հետ համատեղ:

1997 թվականի օգոստոսի 29-ին կնքված, ՀՀ և ՌԴ միջև բարեկամության, համագործակցության և փոխադարձ օգ-նության մասին պայմանագրով ֆիքսվել

էր, որ ՀՀ ԱՊՀ կազմի մեջ չմտնող պե-տությունների հետ սահմանների պահ-պանությունը կիրականացվի Բարձր պայմանավորվող կողմերի համատեղ ջանքերով՝ իրենց միջև համապատաս-խան պայմանագրերի հիման վրա՝ ելնե-լով իրենց սեփական անվտանգության և ԱՊՀ հավաքական անվտանգության շահերից: 2010 թվականի օգոստոսի 20-ին ՌԴ նախագահ Դմիտրի Մեդվեդևի Հայաստան կատարած այցի շրջանակ-ներում ստորագրված արձանագրու-թյամբ՝ ՀՀ-ում ռուսական ռազմականը պատասխանատվություն ստանձնեց՝ ՀՀ ԶՈՒ-ի հետ համատեղ իրականացնելու Հայաստանի բոլոր սահմանների, այդ թվում՝ հայ-ադրբեջանական սահմա-նի պահպանության խնդիրը: Նոր փո-փոխությամբ՝ ոչ միայն երկարաձգվեց Հայաստանում ռուսական ռազմակա-յանի տեղակայումը, այլև ընդլայնվեց դրա աշխարհագրական և ռազմավա-րական պատասխանատվությունը: Այ-սինքն՝ մինչ 2010 թվականը, խոսք էր գնում միայն ռուսական ռազմաբազայի կողմի միայն նախկին ԽՍՀՄ արտաքին սահմանի՝ Թուրքիայի ու Իրանի սահ-մանային հատվածում իրականացվող խնդիրների մասին, ապա այժմ արդեն, փաստորեն, հայ-ադրբեջանական սա-հմանը ևս:

2001 թվականին տեղի ունեցավ ՌԴ նախագահ Պուտինի առաջին այցը Հա-յաստան, որի արդյունքը եղավ այն, որ մենկարկեց այսպես կոչված «Գույք պարտքի դիմաց» ծրագիրը, որով Հա-յաստանյան հինգ ձեռնարկություններ՝ Հրազդանի ջերմաէլեկտրակայանը, «Մարս» գործարանը, Երևանի նյութա-բանության, Երևանի մաթեմատիկական մեքենաների, Երևանի կառավարման ավտոմատացված համակարգերի գի-տահետազոտական ինստիտուտները անցան Ռուսաստանին, բայց փոխարե-նը՝ Հայաստանն ամբողջությամբ մա-րում է Ռուսաստանին ունեցած պե-տական պարտքը՝ շուրջ 100 մլն դոլար:

Հաջորդը 2005 թվականի մարտի 24-ին ՌԴ նախագահը այցելեց Հայաստան, որպեսզի մարտի 25-ին մասնակցի Հայաստանում Ռուսաստանի տարվա կապակցությամբ հանդիսությանը: Հաջորդը 2008 թվականին արդեն նախագահ Մեդվեդևի այցն էր: Այցի պատճառները մեծ հաշվով կարելի է հասկանալ՝ ինչի համար էր այն տրամաբանական կապի մեջ է նույն տարին տեղի ունեցած օգոստոսյան հայտնի դեպքերի հետ:

2002-2003թթ. սկսած Անդրկովկասում և ընդհանուր առմամբ ԱՊՀ տարածքում նկատվում է ռուսաստանյան կապիտալի թռիչքաձև ակտիվացում: Բնորոշ է, որ Հայաստանում և Վրաստանում խոշոր կապիտալի լայնածավալ ներդրման միտումն ակնհայտ պետական «չափում» ունի: Ուշադրություն է գրավում տնտեսական և էներգետիկ էքսպանսիայի ռազմավարական ուղղվածությունը. Ռուսաստանը ձեռք է բերում ենթակառուցվածքային և արդյունաբերական կարևոր ռեսուրսատար օբյեկտներ: Անդրկովկասյան երկրների տնտեսական ոլորտում ՌԴ ակտիվ գործունեության արդյունքն է Հայաստանում և Վրաստանում բավական ծանրակշիռ ակտիվների ձեռքբերումը:

2004 թվականին Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև տրանսպորտի բնագավառում համագործակցության սզբունքների և փոխհարաբերությունների մասին, որով դյուրացվում է բեռների և ուղևորների հաղորդակցության իրականացումը, ինչպես նաև իրենց տարածքներով տարանցիկ փոխադրումը երրորդ երկրներ:

2002-2004թթ. ընթացքում փաստորեն ռուսաստանյան խոշոր վերագալիս ընկերությունների վերահսկողության տակ անցավ Հայաստանի էներգետիկ համակարգը («ЕЭС России» ՌԲԸ-ին է պատկանում Հայաստանի ամբողջ էլեկտրացանցը. բաժնետիրական ընկերությունը վերահսկում է Հայկական ԱԷԿ-ի ֆինանսական հոսքերը), «Ինտեր

ՌԱՕ»-ն 2003թ. ի վեր իրականացնում է ՀԱԷԿ-ի կառավարումը), Հրազդանի ՊՇԷԿ-ի բլոկները՝ «Հրազդանի էներգետիկ կազմակերպություն (ՀրազԶԷԿ) և ԲԲԸ (հիմնադրվել է ՌԴ դաշնային գույքի կառավարման դաշնային գործակալության 2004թ. սեպտեմբերի 1-ի No291 կարգադրության համապատասխան): «ՀրազԶԷԿ» ԲԲԸ ստեղծվել է Հայաստանի պետական պարտքի մարման դիմաց Ռուսաստանի Դաշնությանը, որպես սեփականություն փոխանցված Հրազդանի ջերմային էլեկտրակայանի գույքային համալիրը ընկերության կանոնադրական կապիտալին ներդնելու միջոցով: Այսօր ընկերության միակ բաժնետերն է հանդիսանում Ռուսաստանի Դաշնությունը՝ ի դեմս ՌԴ դաշնային գույքի կառավարման գործակալության: Ընկերության բաժնետերերի ռեեստրը վարում է Հայաստանի կենտրոնական դեպոզիտարիան:

Ռուսաստանյան «Газпром» ընկերությանն է պատկանում Հայաստանի գազաբաշխիչ ցանցի վերահսկիչ փաթեթը (Ջանքերի միավորում) «Հայֆուսգազարդ» ՓԲԸ-ն ստեղծվել է 1997 թվականին: Մինչ դեկտեմբեր ընկերության բաժնետոմսերի 80%-ը պատկանում էր «Գազպրոմ» ԲԲԸ-ին, 20%-ը՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը՝ ի դեմս ՀՀ էներգետիկայի նախարարության):

Ի դեպ, Դեկտեմբերի 2-ին ամբողջական ծավալով շահագործման հանձնվեց Հրազդանի ԶԷԿ-ի 5-րդ էներգաբլոկը, որը 2012 թվականի հունվարից գտնվում էր փորձարարական-արդյունաբերական շահագործման փուլում (նշենք որ 2006 թվականին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և «Գազպրոմ» ԲԲԸ-ի միջև կնքված համաձայնագրի շրջանակում «Հայֆուսգազարդ» ՓԲԸ-ն բաժնետոմսերի լրացուցիչ թողարկման միջոցով ձեռք է բերել «Հրազդանի ԶԷԿ»-ի 5-րդ էներգաբլոկի գույքը՝ շինարարությունն ավարտելու և արդի-

ականացնելու պարտավորություններով): Թողարկման մեկնարկի արարողությանը մասնակցել են «Գազպրոմ» ԲԲԸ Վարչության նախագահ Ալեքսեյ Միլերը և «Հայֆուսգազարդ» ՓԲԸ Վարչության նախագահ գլխավոր տնօրեն Վարդան Հարությունյանը, բայց միաժամանակ ստորագրվելու է համապատասխան փաստաթուղթ, համաձայն որի «Գազպրոմ»-ը ձեռք է բերում «Հայֆուսգազարդ»-ի բաժնետոմսերի 20 տոկոսը և դառնում է ընկերության լիակատար բաժնետեր: Այսպիսով՝ «Հայֆուսգազարդ»-ը ներգրավվում է «Գազպրոմ»-ի դուստր ձեռնարկությունների համերաշխ ընտանիք: Սահմանվելու է նոր գին, և Հայաստան տարեկան մինչև 2, 5 մլրդ խ.մ մատակարարվող գազի այդ գինը փոխկապակցած է լինելու Ռուսաստանում գործող ներքին գների հետ:

Բավական ակտիվ են նաև ռուսաստանյան այլ կորպորացիաներ ու բանկեր: Այսպես՝ «Русал»-ը ձեռք է բերել տարածաշրջանում ալյումին արտադրող ամենախոշոր՝ «Арменал» ձեռնարկությունը, «Внешторгбанк»-ը՝ «Հայֆունայթանկի» արգելափակիչ փաթեթը [3]:

«Сибирские «Авиаинии»-ն՝ Հայաստանի խոշորագույն ավիափոխադրող «Հայկական ավիաուղիները»: Եվրասիայում քիմիական արդյունաբերության ամենախոշոր ձեռնարկություններից մեկը՝ «Նաիրիտը» ևս ռուսաստանյան ֆինանս-արդյունաբերական խմբի սեփականությունն է դառնում: Այսպես՝ դեռ 2000թ. մարտին ստորագրվեց ռուս-հայկական արձանագրությունը, որի համաձայն՝ Ռուսաստանն իրավունք ստացավ 25 տարի ժամկետով պահպանել ռազմական ներկայությունը ՀՀ տարածքում: 2000թ. սեպտեմբերի 27-ին երկու երկրների պաշտպանության նախարարները ստորագրեցին ռազմական ոլորտում համագործակցության 3 համաձայնագիր. ռազմական գործողությունների համատեղ ծրագրման, ՀՀ-ում

ՌԴ ռազմական ներկայությունը կարգավորող կանոնների և միմյանց օդային տարածքը ռազմաօդային ուժերի կողմից փոխադարձ օգտագործման մասին փաստաթղթեր:

2002թ. հոկտեմբերի 1-ին ՀՀ և ՌԴ պաշտպանության նախարարներն ստորագրեցին միջպետական համաձայնագիր ռազմական ենթակառուցվածքի օբյեկտների համատեղ օգտագործման և տեղեկատվության փոխանակման մասին: Մինչ այդ՝ 1999թ. մարտին, Ռուսաստանն ու Հայաստանը ստորագրել էին «ՌԴ և ՀՀ հակաօդային պաշտպանության համատեղ գործողությունների կանոնները»: Ծրագրված միջոցառումների ավարտից հետո Հայաստանի տարածքում տեղակայված ՀՕՊ և օդային հետախուզության միջոցները միավորվեցին հակաօդային պաշտպանության միասնական համակարգի մեջ (կենտրոնը՝ Մոսկվայում): 2001թ. ապրիլին երկու երկրների ռազմական և ռազմատեխնիկական համագործակցությունն աշխուժացավ ԶՈւ միավորված համակարգի ստեղծման մասին որոշմամբ: Ենթադրվում է, որ շուտով Հայաստանի տարածքում կսկսի գործել ՀԱՊԿ (անդրկովկասյան ուղղություն) արագ արձագանքման կոլեկտիվ ուժերի գորախումբը, որի կազմում կընդգրկվեն 1500 զինծառայող:

2002թ. հոկտեմբերին «հին» ՀԱՊ հիմքի վրա ստեղծվեց ՀԱՊԿ-ը (ՌԴ, Հայաստան, Բելառուս, Ղազախստան, Տաջիկստան, Ղրղըզստան). կազմակերպություն, որի պաշտոնական անվանման մեջ ԱՊՀ մասին չի հիշատակվում: Նոր կազմակերպության Կանոնադրության ամենագլխավոր տարբերակիչ գիծը, ՆԱՏՕ Կանոնադրության 5-րդ հոդվածի համանմանությամբ, այն կետն է, ըստ որի՝ կազմակերպության վեց անդամներից որևէ մեկի դեմ զինված ագրեսիան մեքենայաբար դիտարկվում է իբրև հարձակում մնացած բոլորի վրա: Ընդ որում՝ միջազգային հարցերի վե-

րաբերյալ ՀԱՊԿ շրջանակներում ընդունվող որոշումները պարտադիր են բոլոր մասնակիցների համար: Ի տարբերություն «ագրետորի դիմակայությունը կազմակերպելու համար բազմակողմանի խորհրդատվությունների անհրաժեշտության» մասին ՀԱՊ նախկին դրույթների՝ անվտանգության փոխադարձ երաշխիքների ձևավորումն ուղղվեց անվտանգության գործող տարածաշրջանային կառուցվածքի արդյունավետության բարձրացմանը: Վերջին տարիների ընթացքում ընդունվել են ՀԱՊԿ գործունեության արդյունավետության բարձրացման մի շարք փաստաթղթեր՝ որոշումների ընդունման արարողակարգի, գինուժի համատեղ կիրառման, օպերատիվ համատեղման, տեղեկատվության փոխանակման, ռազմատեխնիկական համագործակցության և այլնի վերաբերյալ:

Ռուսաստանյան էներգակապիտալի բուռն հոսքը Հայաստան շարունակվում է: 2005թ. հունիսին «ЕЭС России» ՌԲԸ դուստր ընկերությունը \$73 մլն-ով Midland Resources Holding-ից ձեռք բերեց «Հայաստանի էլցանցերի» կառավարման և շահույթի ստացման իրավունքը: Սեպտեմբերի վերջին Հայաստանի կառավարությունը հավանություն տվեց ընկերության արդեն ֆորմալ անցմանը Interenergo B.V. ընկերության հավատարմագրային կառավարման ներքո (պայմանագիրը կնքվեց 99 տարով)՝ «Интер РАО «ЕЭС»-ի դուստր կառույցին: Ձեռք բերելով էլեկտրաբաշխիչ ցանցերը՝ ռուսաստանյան ընկերությունը, փաստորեն, դարձավ Հայաստանում էլեկտրաէներգիայի գլխավոր արտադրողն (ընդհանուր թողարկման 80%-ը. Սևան-Հրազդանի ՀԷԿ, Հրազդանի ԶԷԿ, Հայկական ԱԷԿ) ու բաշխողը:

Ռուսաստանի մյուս էներգահսկան՝ «Газпром»-ը, նույնպես շարունակում է ակտիվ աշխատանքը հանրապետության էներգահատվածում: Հայտնի է, որ 2007թ. հունվարի 1-ին նախատեսվող

Իրան-Հայաստան գազատարի գործարկումը կարող է իրական մրցակից դառնալ մեկ այլ՝ դեպի եվրոպական շուկա կողմնորոշված նախագծի՝ «Газпром»-ի» «Голубой поток»-ին, որով ռուսական գազը մատակարարվում է Թուրքիային և այնուհետև՝ եվրոպային:

Հենց այս հեռանկարն էլ նկատի ունենալով՝ 2005թ. փետրվարին «Газпром»-ի վարչության փոխնախագահ Ա.Ռյազանովը հայտարարեց. «Եթե մենք չմասնակցենք Իրան-Հայաստան գազատարի անցկացմանը, ոչ ոք չգիտի, թե ուր կգնա այդ գազը» [4]: Հայաստանի ղեկավարությունն, իր հերթին, երկրի գլխավոր գազամատակարարի կողմից կառուցել և նորոգել է հայ-իրանական գազատարի Քաջարան-Արարատ հատվածը: Ավելի քան 130 միլիոն դոլար արժողությամբ ներդրումային այս ծրագիրն իրականացրեց հայ-ռուսական համատեղ «ՀայՌուսգազարդ» ընկերությունը՝ սկսելով այն 2007թ.: Ծրագրի ֆինանսավորումն իրականացվել է «Գազպրոմ» ԲԲԸ օգտին «ՀայՌուսգազարդ» ընկերության բաժնետոմսերի լրացուցիչ թողարկման միջոցների հաշվին: Հիշեցնենք, որ ՀՀ կառավարությունը 2004թ. նախաձեռնել էր Իրան-Հայաստան գազատարի կառուցումը, որի նպատակն էր ընդլայնել երկիր բնական գազի մատակարարման ռեսուրսային բազան, ստեղծել տեխնոլոգիական երկրորդ մուտքային գիծը:

ՌԴ նախագահ Պուտինի այցի արդյունքում Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև ստորագրվեց 12 փաստաթուղթ՝ քաղաքական, տնտեսական և ռազմական համագործակցության, միջուկային անվտանգության, էներգետիկայի, կրթության և զբոսաշրջության հարցերի վերաբերյալ: Թերևս հուշագրավներից էր այն, որ կողմերի միջև ստորագրվեց 2014-2018թթ. Հայաստանի Հանրապետություն բնական գազ ներմուծելու մասին «ՀայՌուսգազարդ» փակ բաժնետիրական ընկերության և «Գազպրոմ էքսպորտ» բաց բաժնետիրական ընկե-

րության միջև գործարքը, «Օյլ Տեխնո ԼՊ» ընկերության և «Ռոսնեֆտ Գլոբալ Թրեյդ Ս.Ա.» ընկերության միջև համատեղ ձեռնարկություն ստեղծելու մասին համաձայնագիրը և բաժնետիրական համաձայնագիրը [5]:

2011թ. հոկտեմբերի 18 –ին Սանկ Պետերբուրգում ստորագրվել է ԱՊՀ մասնակից պետությունների միջև ազատ առևտրի գոտու ստեղծման համաձայնագիրը: 2012թ. հոկտեմբերին ընդունվում է «Մինչև 2020 թվականը ՀՀ և ՌԴ միջև երկարատև տնտեսական համագործակցության ծրագիրը»:

2013 թվականը նշանավորվեց նաև ՀՀ նախագահի՝ ՌԴ կատարած աշխատանքային այցով, որի ժամանակ ՀՀ նախագահը հայտարարությամբ հանդես եկավ՝ ՀՀ Մաքսային միությանն անդամակցելու վերաբերյալ:

Ընդհանուր առմամբ 1997–2013 թվականներին Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև ապրանքաշրջանառության ծավալները զգալիորեն աճել են, 2000 թվականին ներմուծման ծավալը կազմում էր 445 մլն. ամերիկյան դոլար 2012 այն դարձել է 687 մլն. դոլար, արտահանման ծավալները 2000 թվականին կազմում էր 137 մլ. դոլար 2012–ին այն դարձել է 222 մլն. դոլար:

2014թ. մայիսի 29–ին ք. Աստանայում ՌԴ–ի.ԲՀ–ի, ՂՀ–ի կողմից ստորագրվել է «Եվրասիական տնտեսական միության մասին» պայմանագիր:

Պայմանագիրը բաղկացած է 4 մասից՝ Եվրասիական տնտեսական միության հիմնադրումը, Մաքսային միությունը, Միասնական տնտեսական տարածքը, Անցումային և եզրափակիչ դրույթներ [6]:

Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում ապահովվում են ապրանքների, ծառայությունների, կապիտալի և աշխատուժի շարժի ազատությունը, համակարգված, համաձայնեցված կամ միասնական քաղաքականության իրականացումը հետևյալ

ոլորտներում՝

- մաքսասակագնային և ոչ սակագնային կարգավորում
- մաքսային կարգավորում
- տեխնիկական կարգավորում
- սանիտարական, անասնաբուժական–սանիտարական և կարանտինային բուսասանիտարական միջոցառումներ
- ներմուծման մաքսատուրքերի հաշվեգրում և բաշխում
- երրորդ երկրների նկատմամբ առևտրային ռեժիմի սահմանում
- արտաքին և փոխադարձ առևտրի վիճակագրություն
- մակրոտնտեսական քաղաքականություն
- մրցակցային քաղաքականություն
- արդյունաբերական և գյուղատնտեսական լրավճարներ
- էներգետիկ քաղաքականություն
- բնական մենաշնորհներ
- պետական և համայնքային գնումներ
- ծառայությունների և ներդրումների փոխադարձ առևտուր
- տրանսպորտ և փոխադրումներ
- արժույթային քաղաքականություն
- մտավոր սեփականություն
- աշխատանքային միգրացիա
- ֆինանսական շուկաներ

ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը 2014թ. հոկտեմբերի 10–ին Մինսկում ստորագրել է «Հայաստանի Հանրապետության՝ Եվրասիական տնտեսական միության ստեղծման մասին 2014թ. մայիսի 29–ի պայմանագրին միանալու մասին» պայմանագիրը, որը պետք է վավերացվի նշված պայմանագիրը ստորագրած բոլոր 4 պետությունների կողմից:

Հոդվածի ներկայացման տարեթիվը՝
11.01.2015

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. <http://www.mfa.am/hy/country-by-country/ru/>
2. Alfred Dupont Chandler, Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise, Mit Pr.1969
3. Грдзелян Р., Либеральная империя: Россия меняет тактику борьбы за влияние в Закавказье, АрмИнфо, 16.09.2005.
4. Закавказье, АрмИнфо, 16.09.2005.
5. <http://www.president.am/hy/press-release/item/2013/12/02/President-Serzh-Sargsyan-meeting-with-the-President-Vladimir-Putin/>
6. Малышева Д.Б., Конфликты в развивающемся мире России и СНГ, М., 1997, էջ 31:
7. <http://www.mineconomy.am/arm/556/gortsaruyt.html>

АРМЯНО-РУССКИЕ ОТНОШЕНИЯ В 1997-2014 ГГ.: ТАМОЖЕННЫЙ СОЮЗ

ԳՕԱՐ ԵԴԻԱԶԱՐՅԱՆ

*Национальная Академия наук РА, Международный научно-образовательный центр,
магистр политологии*

В каких бы хронологических рамках ни рассматривались армяно-русские отношения, они должны анализироваться в контексте политики России на Южном Кавказе и ее общих интересов в регионе.

Южнокавказская цель была и остается той же – поддерживать и укреплять структурную взаимосвязь и зависимость региональных стран от России, что выражается и находит свое фактическое проявление именно в армяно-русских отношениях.

Дата представления статьи: 11.01.2015

ARMENIAN-RUSSIAN RELATIONS IN 1997-2014: THE CUSTOMS UNION

GOHAR YEGHIAZARYAN

*International Scientific-Educational Center of the National Academy of Sciences,
Master of Political Science*

In whatever chronological framework the Armenian-Russian relations are analyzed, these relations should be observed in the context of the policy run by the Russian Federation in the South Caucasus and its common interests in the region.

The objective of the Russian Federation in South Caucasus has always been and still remains the same – to maintain and strengthen structural relationship and dependence of regional countries from Russia, which is factually reflected and expressed in Armenian-Russian relations. The main time period selected is 1997–2014, i.e. before and after joining the Customs Union in 2015.

Article submission date: 11.01.2015